

kádi hivatalt az 1620-as évek elején szüntették meg a helyi török erősség (palánk) leégését és a törököktől való felhagyását követően. A kádi mellett Jászberényben, mint a hódoltságban mindenütt másutt, működött a tanács, a helyi előljárási, amelynek mind a török megszállók, mind a magyar előkelők végrehajtó szerepet szántak. Azonban ezek a választott testületek rendre átlépték tevékenységük szűkre szabott határait, állandó harcban állottak érdekeik és jogaik védelmében, védtek, őrizték a maguk autonóm világát. Hegyi Klára a hazai török be rendezkedés kiváló ismerője szerint legjobb példa erre a törekvésre Jászberény, s körülötte az egész Jászság helyzete. Amikor a nádor a Jászság szabad önvédelméről megegyezett a budai török szervekkel, egyben igyekezett belső önállóságukat, kiváltságait is elismertetni velük. S a Jászberényben fennmaradt nagyszámú török iratban nincs is semmiféle utalás arra, hogy a török hivatalok beavatkoztak volna a jászok önmaguk által irányított belső életébe. A török közigazgatás visszahúzódott a lakosság életének szervezésétől.

A helyi előljárási Jászberényben nemcsak az odavetődő tolvajok, hanem a városbeli vétkes polgárok felett is ítélkezett. 1651 őszén három helybéli gonosztevőt végeztek ki, 1654-ben egy állatokat eltulajdonító tolvajt és három embert boszorkányság vádjával. A főbenjáró bűnök megtorlásából következik, hogy a városi tanács a kisebb ügyekben is önállóan járhatott el. A rengeteg apró vétség után a város kasszája számára hajtotta be a bírságokat. A nagyobb bűnöket is (paráznaság, verekedés, lopás, útonállás, gyilkosság) a város derítette fel, azonban ezekért a török szabta ki a büntetést. Tehát, a jászberényi városi előljárási a török hódoltság időszakában is hatékonyan működött, s bár helyi tevékenységükre vonatkozó iratok a török okleveleken kívül nem maradtak fenn ebből az időszakból, mégis nyugodtan feltételezhetjük, mint ahogyan a 18. században már dokumentáltan, a megelőző két évszázadban is eljárak minden hasonló esetben.

A hódoltság idején, a török az olyan rendezvények közül, amelynek szerves része volt a vigalom, a tánc, egyedül a házasságkötéseket, a lakodalmakat adóztatta meg az úgynevezett menyasszonyadóval (a hódoltságban a lakodalmát ülő hitetlen leány után 0, az újránházasodó özvegyasszony után 15 akcsét kellett fizetni), minden más

táncmulatsághoz köthető kihágás a helyi előljárási hatáskörébe tartozott.

A népi táncalkalmak közül a kocsmákban, csárdákban inni, majd az elfogyasztott ital hatásaként énekelni, táncolni az egész középkori Európában, így a Magyar Királyságban is közönséges cselekedet volt. Semmiféle olyan okot nem látunk, a népesség időszakos elfutásával járó háborús időszakokat kivéve, hogy a Jászságban a török hódoltság idején is ne így lett volna. A Jászságban a kocsmák ebben az időben is a helyi előljárási kezében voltak. A kocsmai táncmulatságokat a tanács hivatalból ellenőrizni tudta, azok tehát engedélyezettnek tekinthetők.

Azonban feltételezzük, hogy a török hódoltság idején a kocsmái mulatozás mellett szintén zajlottak házaknál megrendezett spontán táncalkalmak, amelyekhez valószínűleg nem kellett engedély. Ezt nem tudjuk bizonyosan, csupán feltételezzük. (Ebben az időszakban még tanyákról nem beszélhetünk.) Azonban éppen a spontán szerveződés miatt ezek a táncalkalmak nem is feltétlenül jutottak az előljárási tudomására.

A török hódoltság idején a szultáni kincstárnak a birodalom nem muszlim alattvalói dzsizje, más néven harádzs (a magyarban harács), az európai nyelvekben fejadónak nevezett adót fizettek. A török földesúrnak pedig a perza iszpendzsi (ötöd), a defterekben *iszpencse* néven bejegyzett kapuadót kellett befizessék. Azonban a török birodalomban volt még egy *pendzsi* (ötöd) néven követelt fejadó, amelyet a hadifogoly értékének ötödreszeként kellett a szultánnak befizessen a foglyot ejtő harcos. Azonban a meghódítottak is rabszolgaságuk váltságaként szintén *pendzsi* néven adóztak. Talán nem a valóságtól elrugaszkodott elképzelés, ha az *iszpencse*, *iszpedzsi*, *pendzsi* adónemet összefüggésbe hozzuk a *pendzsom* kifejezéssel. Úgy gondoljuk, hogy a spontán táncalkalmak jászági elnevezése hódoltság kori török elnevezésre megy vissza. Azt azonban, hogy miért kapta a spontán rendezett táncmulatságok neve egy a török adónemekkel összefüggésbe hozható 'ötöd' kifejezéssel kapcsolatos *pendzsom* nevet, jelenlegi ismereteink szerint még hitelesen nem magyarázható meg.

**Dr. Selmeczi László ny. régész,
néprajzkutató**

Jászberényből indult a 48-as katonai hagyományörző mozgalom

A Tavasz Emlékhadjárat immár a Magyar Értéktárban

„Atilla Rómát remegtető hunjainak, Baján Bizáncot sarcoló avarjainak és Árpád hont alapító magyarjainak kései vérei verekedtek függetlenségért, jogért és hazáért. Koppány nem alkuvó, ősi törvényt fogadó, Hunyadi törököt verő és Rákóczi labancot ríkató seregei támadtak fel újra, hogy ismét nagyot és szépet alkossanak az európai történelem színpadán. Petőfi, Kossuth, Görgey és a többiek, ismertek és ismeretlenek, magyarok és a magyarságért vérezők írták zászlóikra 1848-49-ben: „Szent az ügyünk, nem rettegünk” – olvashatók Fülöp Tibor Zoltán szavai azon a bronz emléktáblán, amely 2013-ban, a 25. Tavasz Emlékhadjárat tiszteletére került a jászberényi városháza falára.

Fülöp Tibor Zoltán, a tavaszi emlékhadjáratok rendezője Fotó: F.T.Z.

A szerző, aki több mint három évtizede főrendezője az évente útnak induló rendezvénykígyónak, így folytatja 2014-ben megjelent Huszárkalandok című művében: „Majd 140 év eltelik – s hagyományörző lovasok jönnek, kiknek vannak elveik. Hazáért és szabadságért tenni kell, mondják újra és újra, s ráta-

lálnak a régi hadiösvény szabta útra. Negyedszázada is már, hogy rajta járnak, igaz más arca van már a világnak. Más, mint 1989-ben, hát még 1849-ben! Lehet a világ persze ilyen is meg olyan is, a hagyományörző haderő mozdul, ha jön az április. Nem kilencen vannak immár, hanem sokkal többen, tömegével vonulnak napfényben, esőben, hóban, ködben. A huszárság mellett honvédegységek is

Az első hagyományörző huszárcsapatok a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium előtt 1989-ben

Fotó: F.T.Z.

honvédtüzérek sorakoznak, a csatatereken a „császári regimenttel” vakmerően hadakoznak. Koszorúznak, felvonulnak és emlékeznek, hagyományörző hadsereget ők így képeznek”

Járt utat járatlanért hagyj el!

A rendszerváltoztatást megelőző esztendő Szent György havának harmadik napján, ha tetszik: 1989. április 3-án, amikor a fentebb már említett 140 év eltelik, kilenc huszárruhába öltözött lovas léptet át a berényi Kőhídon. Lassan ügetve haladnak el a Lehel Gimnázium falai előtt, és megérkezve a Lehel vezér térre, a városháza, pontosabban az akkori tanácsháza elé sietnek, ahol Faragó László és hagyományörző csapata várja őket. Összesereglett városi előjárók, a városi fúvószenekar, hagyományörzők és népes közönség kísérik figyelemmel a huszár-hagyományörzők bevonulását. Amikor végre mindenki elfoglalja helyét, Búzás Sándor tanácselnök lép a mikrofonhoz, hogy üdvözölje az egybegyűlteket, akikről persze sem ő, sem más nem gondolhatja még ekkor, hogy

történelmi pillanat tanúi. Hiszen ma már tudható, hogy Jászberény nemcsak a szabadságharcban vállalt egy-két napra főszerepet 1849-ben, hanem a szabadságharc legsikeresebb hadművelet sorozatát felelevenítő kulturális programsorozatnak, a Tavaszi Emlékhadjáratnak válik forráshelyszínévé, kiinduló, első településévé, amely aztán több évtizedes evolúció után

egy újszerű nemzeti, országhatárokon átívelő képződmény létrejöttében ölt testet.

Miért épp Jászberényből indult a Tavaszi Emlékhadjárat? – kérdezem Fülöp Tibor Zoltánt, aki az utóbbi években rendezvényigazgatóként irányítja Európa, térben és időben legterebélyesebb katonai hagyományörző programsorozatát.

– Magam, bár Budapesten születtem, de felmenőim jászberényiek voltak, így nagyszüleimnél sok időt töltöttem már óvodás koromban, később pedig az iskolai szünetekben. Rajongtam Jászberényért, és ma is ezt a várost tartom legszeretettebb városomnak. Ám a 80-as évek végén, az akkor már néhány éve megalakult Történelmi Lovas Egyesület Vácon állomásozott. Egy váci koszorúzási ünnepség utáni baráti borozgatás közben javasolta 1988-ban a legendás történész, Katona Tamás, hogy az 1849-es tavaszi hadjárat egy-

kori hadiösvényeit járjuk be lóháton, ha történelmi útvonalakat akarunk követni. Mivel Jászberény nemcsak egy állomás volt a szabadságharc tavaszi hadjáratának útvonalán, hanem 1849. április 3-án a szabadságharc fővárosa is, ezért úgy gondoltam, kitűnő lehetőség nyílik szűkebb pátriámat bekapcsolni egy lovastúrával váci lovas életünkbe, s e gondolatnak sikerült megnyerni egyesületi társaimat is. Így történhetett, hogy 1989. április 2-án Bolla János akkori elnök jóvoltából, aki nem sokkal később megalakítja a ma is működő kitűnő Jász Lovas Bandériumot, a Zagyvamenti Tsz-ben állomásozhattunk, s a következő nap lovainkkal ott léptethettünk Jászberény főterén.

Innen indultunk térben és időben egy hosszú útra. Térben akkor még csak Vácig, és mindösszesen Nagykáta, Tápióbicske, Isaszeg és Gödöllő beiktatásával, időben pedig ki tudja meddig, hisz még mindig úton vagyunk. Reményeink szerint túlél minket ez a kis magyar csoda, ami sok-sok ember sokéves munkájának eredménye, alkotása.

A 80-as évek végén még kevés katonai hagyományörző alakulat létezett Magyarországon, főleg a határainkon túli magyar területeken. Az emlékhadjáratok, amelyeket az első években csak történelmi lovastúráknak neveztek, viszont ma már két országon átívelő és 35 település kulturális életébe „behatoló elem”, az idők folyamán befolyásolták-e ezt az állapotot?

– A 70-es évek Magyarországon egyesületként talán csak a Szacszy Mihály vezetésével működő, több történelmi korszakot is felidéző Zrínyi Miklós Haditorna Klub próbálgatta szárnyait. A 80-as években három vonalon indult útjára a magyar katonai hagyományörző mozgalom. Egyrészt a Kassai Lajos nevéhez kötődő lovasjászat, másrészt a Visegrádi Palotajátékokhoz kötődő, leginkább id. Cseke László és ifj. Cseke László nevével fémjelzett lovagkori katonai hagyományörző mozgalom, valamint az 1849-es tavaszi hadjárat eseményeit felidéző rendezvénysorozatunk mentén kialakuló 48-as katonai hagyományörző mozgalom.

Később, részben ezek hatására is megjelentek a török kori, a Rákóczi kori, a Napóleon kori, a Monarchia kori, valamint az I. és II. világháború korának hagyományörzői is. Ezt

követte némi párhuzamossággal a határon túli magyar területek katonai hagyományörzésének létrejötté, kialakulása és fejlődése. A Felvidék és Erdély 48-as katonai hagyományörzésének keletkezése legnagyobb részt közvetlenül a tavaszi emlékhadjáratok folyamányának tekinthető, csakúgy, mint a ma is működő Kárpát-medencei szervezet, a Magyar Huszár és Katonai Hagományörző Szövetség.

Az emlékhadjárat, amely tavaly bekerült a Magyar Értéktárba, nemcsak végig lovaglása az egykori hadiösvényeknek, hanem katonai hagyományörző alkulatok létrejöttéhez egy eredményesen működő motívációs tényező is.

– Ha csak végig lovaglás volna, akkor még nevezhetnénk történelmi lovastúrának. Am az emlékhadjárat településeinek lakói már a kezdeti években csatabemutatók megtartására ösztönöztek minket. A 90-es években magam az Európai Katonai Hagományörző Szövetségen belül, az akkori főtktár, Friedrich A. Nachazel támogató együttműködésének köszönhetően, megalapítottam egy 16 országot felölelő sajtóhivatalt, s ennek folytán rendszeresen jártam olyan külföldi rendezvényekre, ahol csatabemutatókat láthatott a közönség. Volt tehát elképzelésem, hogy hogyan kell kinéznie egy ilyen mutatványnak, ám addig, amíg a tüzérség és a gyalogság, valamint az ellenséges osztrák oldal nálunk még nem alakult ki, első lépésben csak huszárok vívhatták egymás elleni harcukat. Az utóbbi években jutottunk el oda, hogy az említett hiányosságokat jórészt megszüntetve,

felépült a hagyományörző hadsereg. A csatabemutatók és a lovasmenetek mellett történelmi előadások, zenés katonai hagyományörző parádék, népzenei és néptánc előadások, valamint táncházak szegélyezik az emlékhadjárat útját. Élő huszártáborok, élő történelemórák, huszárkonyha és tüzérségi főzőversenyek, és más kulturális események gazdagítják a rendezvénykígyót – legújabbban pedig gyalogsági menetek tarkítják a Tápiómenti és mogyoródi hadművelettel, felvidéki és budavári külön-rendezésű programokkal egybekövacsolt képződményt, alkalmanként pedig motoros barátaink is csatlakoznak egy-egy szakaszra, dacára annak, hogy ők más kort képviselnek. Ez azért lehetséges, mert az ünneplés tárgyi és kulturális keretei nem szűkülhetnek, a program-sorozat egyébként domináns elemére, a katonai hagyományörzésre. Ami pedig külön örömmre szolgál az, hogy négy jász település is része az emlékhadjáratnak, nevezetesen Jászfényszaru, Jászdózsa, Jászfákóhalma és Jászberény, de volt, hogy két évre Jásztelek is bekapcsolódott.

Úgy tudom, hogy kiadványok is kísérik az emlékhadjáratot.

– A kezdetektől számítottan gyakran nevezhető, hogy hadjáratos újságot jelentetünk meg, vagy zenei anyagot, főleg autentikus népzenei kísérettel felruházott katonadalokat adunk ki a kornak megfelelő hanghordozókon – amiket amúgy szívesen énekel az emlékhadjáratok népe. Kisebbségi filmek sokasága készült már az eseményeket bemutató, de talán az első 25 év történéseit képekkel gazda-

gon illusztrált Huszárkalandok című könyvem az, ami a legátfogóbb képet adja a magyar lovas élet e sajátos területéről.

Hogyan tovább? Magától alakul, formálódik most már a nagy alkotás, amely immár a Hatvan – Vác, a felvidéki, a budavári, illetve legújabbban a pomázi szakaszból tevődik össze – vagy tudatos, előre megszabott tervek alapján képzeli el a jövőt?

– Mind a két változat befolyásolja az elkövetkező évek emlékhadjárait. Egyrészt előre nem látható tényezők, külső és belső hatások terelhetik valami felé az irányt, másrészt viszont határozott tervek születnek arra vonatkozóan, hogy hogyan lehet tovább építeni és megerősíteni ezt a program-sorozatot, különösen szem előtt tartva egy igen fontos célt, vagyis a fiatalok hazafias nevelését, általánosságban pedig a történelemszemléletű gondolkodásmód népszerűsítését.

Hogyan?

– Sok a teendő. Meg kell találni a módját, hogy hogyan tudunk segíteni a hadjáratos közösséget alkotó csapatokat! Javítani kell azokon a programokon, amelyek a kevésbé kiemelt helyszíneken zajlanak, el kellene érni, hogy az iskolákban a szabadságharcról szóló vetélkedők induljanak országos szinten, s a győztesek részt vehessenek az emlékhadjárat egészén. Kísérő rendezvényekkel fogjuk körbe fogni a katonai hagyományörző menetet. Pl. huszárkonyha versenyekkel, óriás kivetítőn látható hadjáratos filmek

Vonulás Dányszentkirály határában

Fotó: F.T.Z.

bemutatásával, gyerekprogramokkal, népzenei műsorokkal és nemzeti rockkoncertekkel. Szorgalmazni fogjuk, hogy a szabadságharc helyi eseményeit festőművészek monumentális képeken fessék meg, amelyek a mellett, hogy egy-egy településnek nevezetességeivé is válhatnak, oktatási eszközként is használhatóak lesznek. Nélkülözhetetlen a médiával való kapcsolattartás egy új szintre emelése, de annak is nagyon örülnénk, ha az emlékhadjárat életét megőrkítő filmalkotások készülnének.

Ha nem tévedek, ez életfogytig tartó cselekvési terv Önnek.

– Bizom benne, hogy messze mutató távlati lehetőségeket lehet kiaknázni ebből a különös építményből, s abban is bizom, hogy lesznek majd olyanok, akik folytatják ezt a szép és nemes munkát, ha mi, mai hadjáratosok már letesszük a lantot!

Máté Endre hagyományörző

Elment Gutnov oszét történész professzor

(Ушёл из жизни Феликс Хазмурзаевич Гутнов, известный ученый, доктор исторических наук, профессор.)

A hivatalos hír így szól: életének 69. évében 2020. december 10-én itt hagyott bennünket Félix Hazmurzajevics Gutnov, a történettudományok doktora. Búcsúztatja az oszét tudományos élet és a nartok népe.

Az emlékező szavak megfogalmazására egy személyes találkozás emléke és egy tudós életműve, amelynek hatása Oszétánál jóval szélesebb: Európa, így a magyarság és rokonnépeik között a jászok vonatkozásában is alapvető és meghatározó.

Három évvel ezelőtt, amikor az Észak-Oszét-Alán Köztársaság fővárosában, Vadikavkazban jártunk, az Orosz Tudományos Akadémia V.I. Abajevről elnevezett Észak-Oszét Bölcsész- és Társadalomtudományi Intézete (SOIGSI) által szervezett konferencia adott lehetőséget a szemé-

lyes találkozásra. Az oszét történészek, régészek, néprajzosok a tudomány emberén túl 'a távoli jász rokonnak' megelőlegezett barátsággal, bizalommal fogadtak bennünket.

Különleges ajándék volt számomra, hogy megismerkedhettem Gutnov professzorral, akinek nevéhez köthető a kaukázusi jogszokás kutatás – s ennek részeként a magyarországi jászokkal rokon digorok mindennapjait meghatározó jogi vonatkozású szokások – forráskiadása is. Ismerve tudományos tekintélyét, látva kollégái felé áradó mérhetetlen tiszteletét, odaadó figyelmét meglepő volt közvetlensége, keresetlen egyszerűsége, szerénysége, és az a szakmai érdeklődés és figyelem, amellyel megajándékozott bennünket. Kutásairól beszélünk, megjelent könyveiről, amelyek közül akkor még csak néhányat ismertünk. Saját példányaikat is mint szellemi kovászt osztotta meg a más országbeli kutatókkal.

Életművét, tudományos pályáját és egész életét meghatározta, hogy hitt abban, a történeti múltra épülő modern oszét kultúra (az oszét-alán kulturális örökség, a nemzeti identitás

ningrádi Állami Egyetemen folytatott tanulmányokat követően 1981-ben védte meg. Ettől az évtől volt a SOIGSI kutatója, 1995-től a K.L. Khetagurov Észak-Oszétiai Állami Egyetem (SOGU) oktatója, a középkortörténeti tanszék professzora.

Több mint 200 monográfia, történeti, régészeti és néprajzi tanulmány, szakcikk szerzője, kutatási témái között szerepelt a szkíták és az alánok korai története, az észak-kaukázusi társadalmak, illetve Oszétia közép- és újkori története, az oszét nemzetség- és családnevek elkötelezett kutatója volt.

Élete és munkássága – ahogyan kollégái fogalmaztak – a szakmai és személyes elhivatottság példája. Mi adta az erőt a kitartó és következetes kutatómunkához, az új és új kérdések megfogalmazásához, az őt jellemző nyugodt, szelíd, nemes nagylelkűséghez? A család, a nemzetség, a kollégái, akik barátai is voltak, továbbá tisztelői és tanítványai széles köre. Mert Oszétiában a múlt tisztelete egyet jelent a múltat őrzők (a régi szokásokat ismerők és megismertetőik) szakmai és közösségi

Gutnov oszét történészprofesszor Nagy Janka Teodóra jogtörténész professzorral. Fotó: Szabó Géza

– és annak részeként az iron nyelv, továbbá a Nart-eposz) megtartó erőt jelenthet az alig több mint félmillió oszét közösség egésze számára. Ennek a történeti múltnak a minél alaposabb és hitelesebb megismerésére és megismertetésére tette fel az életét. (Ezek között kitüntetett figyelmünket érdemlik a „kaukázusi magyarokról” közzétett adatai.)

Szülvárosában szerzett történész diplomát, doktori értekezését a Le-

megbecsülésével. (A történész professzor az oszét parlament tanácsadója is volt.)

Félix Hazmurzajevics Gutnov most messzire ment – vagy éppen hogy hazatért? Az alán királyok és a nart legendák hősei fejet hajtottak, a hallhatatlanok pedig egymásra mosolyogtak, amikor körükbe ért.

Pyxcar y!

*Dr. Nagy Janka Teodóra
tanszékvezető egyetemi tanár*